

TÜRKİYE’NİN CARİ AÇIK SORUNU VE SORUNA ÇÖZÜM NOKTASINDA YENİ YATIRIM TEŞVİK SİSTEMİNİN DEĞERLENDİRMESİ

Osman Nuri Aras

Fatih Üniversitesi

Doç.Dr.

Posta Adresi: Fatih Üniversitesi 34500 Büyükçekmece İstanbul/Türkiye

E-posta: onaras@fatih.edu.tr

Mustafa Öztürk

Fatih Üniversitesi

Yrd. Doç.Dr.

E-posta: mozturk@fatih.edu.tr

Eren Erdoğan

Fatih Üniversitesi

Arş. Gör.

E-posta: erenerdogan@fatih.edu.tr

Özet

Makro ekonomik göstergelerde 2002 yılından itibaren yaşanan olumlu gelişmelere rağmen, aynı yıldan itibaren Türkiye’de cari açık temel makroekonomik sorun olarak 2012 yılına kadar önemini artırarak devam etmiştir. Türkiye’nin cari açığı azaltarak yönetilebilir bir düzeye çekebilmesi ancak orta ve uzun vadeli programlarla gerçekleştirilebilecek bir makro ekonomik sorundur. Aşırı değerli yerli paradan kaynaklanan döviz kurlarında yaşanacak bir artış ile sorunun çözümüne kısa vadede katkıda bulunulmasına ilişkin gelişmeler 2011 yılı ikinci yarısında yaşanmıştır. Nisan-2012’de ise orta ve uzun vadede çözüme kalıcı katkıda bulunulması amacıyla hükümet tarafından yeni bir teşvik programı açıklanmıştır. Yeni teşvik programı ile temelde cari açık sorununa orta ve uzun vadede kalıcı katkıda bulunmanın hedeflendiği görülmektedir. Söz konusu programın Türkiye’nin cari açık soruna çözüm noktasında daha çok olumlu olmakla birlikte hem olumlu hem de olumsuz hususlar dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cari Açık, Yatırım Teşvik Sistemi, Makro Ekonomik Göstergeler, Makro Ekonomik Sorunlar.

Alan Tanımı: Dış Ticaret Genel (Uluslararası İktisat Konuları)

TURKEY'S CURRENT ACCOUNT DEFICIT PROBLEM AND EVALUATION OF THE NEW INVESTMENT INCENTIVE SYSTEM IN TERMS OF SOLUTION TO THIS PROBLEM

Abstract

Despite the improvements in macro-economic indicators, importance of the current account deficit as the main macroeconomic problem has continued to increase from 2002 until 2012 in Turkey. Turkey's current account deficit is a macro-economic problem that can be performed to a manageable level with medium and long-term programs. Some developments occurred in the second half of 2011, in order to contribute to solving the problem with the increase in foreign exchange rates in the short-term, due to one of the main causes of the problem is considered to be an overvalued domestic currency. A new incentive program announced by the government in order to contribute to permanent solution in the medium and long term in April 2012. Basically, it is aimed to being in a permanent solution to the problem of the current account deficit in the medium and long term with the new incentive program. This program in terms of the solution to Turkey's current account deficit problem draws attention, more positive, but both positive and negative aspects.

Key Words: Current Account Deficit, Investment Incentive System, Macro Economic Indicators, Macro Economic Problems.

JEL Classification: E20, E22, E30, F10, F19, F49, G31.

1. GİRİŞ

Makro ekonomik istikrar ve bazı makroekonomik göstergelerde 2002 yılından itibaren yaşanan olumlu gelişmelere rağmen, aynı yıldan itibaren Türkiye’de cari açık temel makroekonomik sorun olarak 2012 yılına kadar önemini artırarak devam etmiştir. Üretiminin hem altyapısı hem de kendisi ithalata bağımlı olan Türkiye’nin cari açığı azaltarak yönetilebilir bir düzeye çekebilmesi ancak orta ve uzun vadeli programlarla gerçekleştirilebilecek bir makro ekonomik sorundur. Aşırı değerli yerli paradan kaynaklanan döviz kurlarında yaşanacak bir artış ile sorunun çözümüne kısa vadede katkıda bulunulmasına ilişkin gelişmeler 2011 yılı ikinci yarısında yaşanmıştır. Nitekim döviz kurlarındaki yükselmenin cari açığa

olumlu etkisi 2011 yılı sonu ve 2012 yılı başlarında kendisini göstermeye başlamıştır. Nisan-2012’de ise orta ve uzun vadede çözüme kalıcı katkıda bulunulması amacıyla hükümet tarafından yeni bir teşvik programı açıklanmıştır. Önceki yıllarda açıklanan programlarla karşılaştırılarak yeni teşvik programının mahiyeti değerlendirildiğinde, temelde cari açık sorununa orta ve uzun vadede kalıcı katkıda bulunmanın hedeflendiği görülmektedir. Bu çalışmada Türkiye’nin cari açık sorunu ve bu soruna açıklanan yeni teşvik programının muhtemel katkı düzeyi ele alınmıştır.

2. TÜRKİYE’NİN CARİ AÇIK SORUNU

Türkiye’de 2001 yılından itibaren makroekonomik politikalarda sağlanan istikrar, enflasyonun kontrol altına alınması, politik istikrar, Merkez Bankası’nın özerkliğinin sağlanması, düzelen kamu borç ve bütçe göstergeleri ve bankacılık sektöründe uygulamaya konulan yapısal reformlar ile ülke ekonomisinde genel de yaşanan olumlu gelişmelere karşın, bu dönemde cari işlemler dengesinde süreç tersine işlemiştir. Ekonomik daralmanın yaşandığı 2001 yılında GSYH’nın %2’si kadar fazla veren cari işlemler dengesi, 2002 yılından itibaren açık verecek şekilde Türkiye’nin en önemli ekonomik sorunlarından birisi olarak varlığını her geçen yıl daha da hissettirmiştir (Bkz: Tablo-1).

Cari işlemler dengesinin, mal ticareti dengesine bağlı olarak hareket ettiği görülmektedir.

Cari işlemler dengesi, dönemin başlarında net enerji ve parasal olmayan altının hariç tutulduğu durumda GSYH’nın yüzdesi olarak (1997–2004 döneminde GSYH’nın %2,2’si kadar) fazla vermesine karşın, zamanla böyle bir hesap şeklinde de (2005–2010 döneminde yüzde 0,3’ü kadar) açık vermeye başlamıştır (Yükseler, 2011:34).

Tablo-1. Cari İşlemler Dengesi ve Cari Açık/GMYH Oranı (2002-2011)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Cari İşlemler Dengesi (milyon dolar)	-626	-7.515	-14.431	-22.309	-32.249	-38.434	-41.959	-13.991	-47.693	-77.100
Cari Açık/GSYH (%)	-0,3	-2,5	-3,7	-4,6	-6,1	-5,9	-5,7	-2,3	-6,5	-10,5

Kaynak: TCMB.

Cari hesabın alacağı pozisyon ekonomik istikrarın sürdürülebilir olması bakımından büyük önem taşımaktadır. Literatürde, bir ülkenin cari açığının

GSYH'ya oranının %5 ve daha büyük bir orana ulaşması ekonomi açısından bir risk olarak kabul edilmektedir.

Özellikle 1990 yılından itibaren yaşanan ekonomik krizlerin ödemeler bilançosu kaynaklı oluşu ve kriz yıllarından önce Cari Açık/GSYH oranının %5'lik eşik değeri aşmış olması, literatürde bu oranın eşik değer olarak kabulünde ve muhtemel bir ekonomik krizin göstergesi olarak görülmesinde etken olmuştur (Telatar-Terzi, 2009:119).

Yapılan bazı çalışmalarda, cari açığın GSYH'nın %5'ine varması durumunda üç ya da dört yıllık bir süreçte, yavaş gelir büyümesi ve önemli bir reel döviz kuru aşınmasıyla sonuçlanacağı, GSYH'nın %6'sı kadar bir cari açığın ise sürdürülemeyeceğine ilişkin görüşler bulunmaktadır (Peker, 2009:165). Türkiye'de de cari açığın belli bir eşik değeri aşması halinde krize neden olacağına ilişkin varsayımlar bulunmaktadır. Bu varsayımın temel nedeni, 1994 ve 2001 yıllarında Türkiye'nin önemli sayılabilecek krizler yaşaması ve bu krizlerde cari açığın GSYH'ya oranının %3.5-%4 seviyelerine ulaşmış olmasıdır. Bu nedenle de cari açığın sürdürülebilirliği için bu seviyeler eşik değer olarak kabul edilmiştir. Ancak, belirli bir eşığın tek başına cari açığın sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesinde yeterli bir ölçüt olmadığına ve cari açık büyüklüğünün döviz kuru politikası ve açıklık oranı, tasarruf ve yatırım düzeyleri ve finansal sistemin sağlamlığı gibi yapısal faktörlerle değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin görüşler de bulunmaktadır. Ayrıca makroekonomik değişkenlerle devamlı etkileşim halinde olan cari denge için sürdürülebilir bir eşik oranı hesaplamının çok zor ve yanıltıcı olacağı da belirtilmektedir. Dolayısıyla cari açığın belirli bir eşik değeri aştıktan sonra krize neden olduğu konusunda ortak bir görüş bulunmamaktadır (Erbaykal, 2007:81-82).

Türkiye ekonomisi 2002'den itibaren yıllık ortalama %5,5 büyüyerek, 300 milyar dolardan 800 milyar dolar düzeyine yaklaşmıştır. Gelecek 10 yılda da aynı büyüme ortalamasını tutturacak bir Türkiye'nin, 2023'te yıllık milli geliri 2 trilyon dolara varacaktır. Ancak, cari açık Türkiye ekonomisi için bütün zaafıları bünyesinde barındıran en kritik, en şeffaf ve nihai göstergedir. Bu nedenle, işsizlik ve enflasyon sorunlarını da eş zamanlı çözmeye imkân verecek GSYH'nın %3'ü ya da altında bir cari açığı sağlayacak yapısal politikalarda yoğunlaşma kaçınılmazdır.

2.1.Cari Açığın Temel Nedenleri

Cari açığın nedensellik boyutuna ilişkin yapılan çalışmalarda büyümenin, aşırı değerlendirilmiş milli paranın, düşük tasarruf oranını ve uluslararası rekabet gücündeki azalmanın temel nedenler arasında ön plana çıktığı görülmektedir.

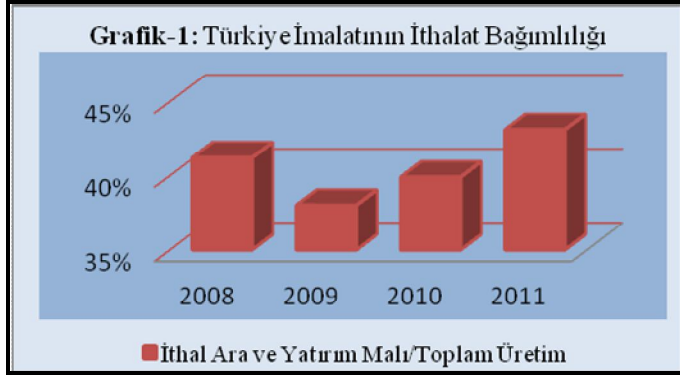
2.1.1.Ekonomik Büyüme

Ekonomik büyümenin diğer etkenlere göre cari açık üzerinde daha fazla etkili olduğunu savunan görüşe göre, cari açığın temel nedeni büyümeden kaynaklanan talep artışıdır. (Erbaykal, 2007:82).

Gelişmekte olan ülkelerin önemli bir kısmı, üretimde ithal girdiyi yüksek oranda kullandıklarından, yani ithalata dayalı büyüdüklerinden, büyüme oranlarındaki artışlar cari işlemler dengesinde ciddi bozulmalara neden olmaktadır. Yapılan bazı çalışmalarda gelişmiş ülkelerin büyüme oranındaki artışların ise tüketim harcamalarını artırarak tasarruf hacmini daralttığını ve böylece cari işlemler dengesinde bozulmalara neden olduğuna ilişkin tespitler de bulunmaktadır (Telatar-Terzi, 2009:122).

Büyüme demek üretimin artması demektir. Türkiye ise üretim için çoğunlukla ara sermaye mallarını dışarıdan ithal etmektedir. Türkiye'nin üretim yapısında ithal girdi çok büyük ve belirleyici rol oynamaktadır (Bkz: Grafik-1). Dolayısıyla ithalat hacmindeki artış, ekonomik büyüme ile bağlantılı olan girdi talebindeki artışlardan kaynaklanmaktadır. Bu durum cari açığı arttırıcı etki yapmaktadır. Ekonomik büyümede artış ara malı ithali ağırlıklı ithalat hacmindeki yükselme ile bağlantılı olarak ortaya çıkmaktadır.

Yüksek miktarda ithal girdi ihracatın ithalatı karşılama oranında azalmaya, dış ticaret ve cari işlemler dengesinde ise bozulmaya yol açmaktadır. İhracat gelirlerinin çoğu kez ara malı ithalatını bile karşılayamadığı bu dönemde ithalat hacmindeki yüksek oranlı artışlar dış ticaret dengesinde kötüleşmelere yol açarak cari işlemler açığının artmasına neden olmuştur(Telatar-Terzi, 2009:121).

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2012.

Özellikle üretim sürecinde en önemli girdi olan enerjide Türkiye %70'lik kısmında dışa bağımlıdır. Büyüme arttıkça enerji tüketiminde artış meydana gelmekte, enerji tüketiminde ki artış ise cari açığı arttırıcı etki yapmaktadır. Mesela 2002'de toplam ithalat içinde payı %12 olan enerji ithalatı 2010'da %21'e yükselmiştir (Yanar, 2011:191-195). Yine 2011'de cari açığın %62'si ve dış ticaret açığının %51'i enerji ithalatından kaynaklanmıştır. Fakat enerji dışı da açık verildiği göz ardı edilmemelidir.

Cari işlemler dengesindeki bozulmanın önlenmesi için ithal girdiye dayalı üretim yapısının değiştirilmesi hayati önem taşımaktadır. Cari açıktan, yetersiz katma değerden ve işsizlik sorununun çözümü daha çok yerli üretimle mümkündür. Türkiye'de ithal girdiye dayalı yapının kısa dönemde değiştirilmesi zor gözükmesine karşın, uzun dönemde ara malı üreten yerli endüstrilere verilecek desteklerle söz konusu yapı değiştirilebilir. Bu durum hem ekonomik büyümede ithalata bağımlılığın azalmasına, hem de istihdam hacminin artmasıyla birlikte işsizlik oranının düşmesine yol açacaktır(Telatar-Terzi, 2009:133). Ayrıca cari açık sorunuyla mücadelede yüksek ve istikrarsız ekonomik büyüme yerine sürdürülebilir ve istikrarlı bir ekonomik büyüme hızına sahip olunması da gerekmektedir.

2.1.2.Döviz Kurları

Kısa vadeli sermaye hareketlerinin döviz kuru üzerinde belirleyici olduğu ve kurun gecikmeli olarak cari açığı belirlediği savunulmaktadır (Erbaykal, 2007:82). Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'yla birlikte uygulanan parasal hedefleme rejimi ve ardından enflasyon hedefleme rejimi ulusal paranın değerlendirilmesini sağlamıştır. İthalatın yerleşikler açısından ucuzlaması anlamına gelen bu süreçte dış ticaret açığı artmıştır (Peker, 2009:165). Cari açık sorunuyla mücadelede yerli

para biriminin aşırı değerlenmesine sebep olan sıcak para akımlarını kontrol edici makro ekonomik politikaların uygulanması gerekir.

2.1.3.Düşük Tasarruf Oranı

Türkiye’de cari işlemler açığının yükselmesinin temel nedenlerinden biri tasarruf oranındaki düşüştür. Finansman imkânlarındaki artış ve tüketicilerin finansman kaynaklarına erişiminin kolaylaşması, tüketici kredilerini ve hane halkı borçluluğunu artırırken ve bireysel tasarruf eğilimini zayıflatmıştır. Türkiye’deki iç tasarruflar, yurtiçindeki yatırımları karşılayamamaktadır. (Acar-Çağlar, 2012:5; Yükseler, 2011:39).

2.1.4.Rekabet Gücünde Azalma

Türkiye’de cari işlemler açığının yükselmesinin temel nedenlerinden bir diğeri, bu dönemde ülkenin dış ticarete yükselen piyasa ekonomilerine karşı rekabet gücü kaybetmiş olmasıdır. Rekabet günündeki azalma, yükselen enerji ithal maliyetine ek olarak, enerji-dışı ithalatta da artışa yol açmış, ülke ihracatını ise olumsuz etkilemiştir (Yükseler, 2011:39). Cari açığı kapatmak üzere Türkiye’nin rekabet gücünü artırması ihracat odaklı büyümesiyle mümkün olabilecektir. Ülkenin rekabet gücünü artıracak ve sanayiye dayanacak bir teşvik sistemi elbette, 2023’te dünyanın ilk 10 ekonomisi arasında yer alma ve 500 milyar dolar ihracat yapma hedeflerine katkı sağlayacaktır.

Yukarıda kısaca temel nedenlerine de değinilen cari açık sorununu genel makro ekonomik politikalarla çözenin mümkün olmadığı noktasına gelen ülke yönetimi, sorunu yapısal boyutlu olarak çözmeyi hedefleyen bir teşvik sistemi oluşturma ihtiyacı duymuştur.

3. YENİ YATIRIM TEŞVİK SİSTEMİ

İktidara 2002 yılında gelen hükümet 2004 yılında uygulamaya başladığı, 2006 ve 2009 yıllarında yenilediği teşvik sisteminde dördüncü kez 2012 yılında değişikliğe gitmiştir. Yapılan değişikliklerle, özel sektörden gelen talepler de dikkate alınarak, teşvik araçlarının ve kapsamının her değişiklikte genişletilerek çok sayıda amaca aynı anda ulaşmanın amaçlandığı görülmektedir. Nitekim ilk iki teşvik sisteminde üç tür teşvik aracı kullanılırken, 2009’da 5, 2012’de ise (Bkz: Tablo-2) 8 teşvik türü kullanılmıştır.

Yatırımların teşvik edilmesine ilişkin 19.06.2012 tarih ve 28328 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 15.06.2012 tarihli ve 2012/3305 sayılı “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar” ile Bakanlar Kurulu tarafından yeni teşvik

sistemine ilişkin düzenlemeler yapılmış ve söz konusu teşvik kararnamesinin uygulanmasına ilişkin usul ve esasların yer aldığı “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ (Tebliğ No:2012/1)” Hazine Müsteşarlığı tarafından hazırlanarak 20.06.2012 tarih ve 28329 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Yeni teşvik sisteminde “genel”, “bölgesel”, “büyük ölçekli” ve “stratejik” yatırımlar olmak üzere dört farklı kategoride teşvik unsuru yer almaktadır. Yeni sistemin, ülkede 2009 yılında geliştirilip uygulamaya konulan teşvik sisteminden temel farklarından ilki, 2009 yılında yapılan teşvik düzenlemesinde yer alan üç ana kategorideki desteğe dördüncü bir kategori olarak stratejik yatırımların ilave edilmesidir. Yeni, önceki teşvik sisteminden bir diğer temel farkı ise bölgesel teşvik yerine, “il bazında destek” uygulamasının öngörülmesidir. Bölgeler yatırım teşviki bakımından sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyeleri dikkate alınarak altı gruba ayrılmıştır.

Tablo-2: Yeni Teşvik Sistemi

Destek Unsurları	Genel Teşvik Uygulamaları	Bölgesel Teşvik Uygulamaları	Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki	Stratejik Yatırımların Teşviki
KDV İstisnası	✓	✓	✓	✓
Gümrük Vergisi Muafiyeti	✓	✓	✓	✓
Vergi İndirimi		✓	✓	✓
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği		✓	✓	✓
Gelir Vergisi Stopajı Desteği*	✓	✓	✓	✓
Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği*		✓	✓	✓
Faiz Desteği **		✓		✓
Yatırım Yeri Tahsisi		✓	✓	✓
KDV İadesi***				✓

* 6. bölgede yapılacak yatırımlar için sağlanmaktadır.
** Bölgesel teşvik uygulamalarında 3,4,5 ve 6. bölgede yapılacak yatırımlar için sağlanmaktadır.
*** Sabit yatırım tutarı 500 milyon TL üzerinde olan stratejik yatırımlar için sağlanmaktadır.

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2012.

Önceki programlardan daha kapsamlı ve çok boyutlu olan son teşvik programı Fransa'nın 2. Dünya Savaşı sonrasında 1981 yılına kadar başarıyla uyguladığı “ekonomik dirijizm” (yönlendirme) rejimiyle benzerlikler göstermektedir. Fransa,

savaşın bitiminde bir planlama teşkilatı kurarak ülke içinde üretilmesi gereken ürünleri belirlemiş ve hükümet de çeşitli teşvikler getirerek istenilen ürün ve hizmetlerin piyasa tarafından üretilmesini sağlamıştır. Fransa'daki gibi ürün bazına indirgenmemişse de, özellikle "stratejik yatırımlar" altında toplanan teşviklerin benzer bir kurgulamasıdır (Belli, 2012).

Genel amacı özel sektörü çeşitli piyasa aksaklıkları nedeniyle yapılmayan yeni yatırımlara yönlendirmek olan yeni teşvik sisteminin başlıca hedefleri şöyle sıralanabilir: İthalat bağımlılığı yüksek olan ara malı ve ürünlerin üretiminin artırılması ile kronik hale gelen cari açığın azaltılması, bölgesel gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi, desteklerin artırılması ve etkinleştirilmesi, kümelenmelerin geliştirilmesi ve teknolojik dönüşümü sağlayacak yüksek ve orta-ileri teknolojik yatırımların desteklenmesi.

Aşağıda cari açığa çözüm bakımından yeni yatırım teşvik sistemi ele alınacaktır.

4. CARI AÇIĞA ÇÖZÜM OLARAK YENİ TEŞVİK SİSTEMİ

Yeni teşvik sisteminin yukarıda sıralanan amaçlar arasında temelde, ihracattan daha çok ithalatı azaltacak şekilde "ithal ikamesi" yaklaşımının ağırlıkta olduğu bir politika ile cari açığı azaltma amacının birinci sırada yer aldığı görülmektedir.

Yeni teşvik sistemine, önceki teşvik düzenlemesinde yer alan üç ana kategorideki desteğe dördüncü bir tip olarak stratejik yatırımların da eklenmesiyle, cari açığın düşürülmesi çerçevesinde stratejik olarak belirlenen sektörlerin desteklenmesinin amaçlandığı görülmektedir. Yeni teşvik sistemi ile sanayinin katma değer sorununa çare bulunması, böylece cari açığın risk olmaktan çıkması amaçlanmaktadır.

Cari açığı azaltmayı hedef alan teşvikler daha çok stratejik yatırımlar ile ilgilidir. Cari açığın azaltılması amacıyla ithalat oranı yüksek ara ve nihai malların üretimine yönelik yatırımlar "stratejik yatırım" olarak tanımlanmaktadır.

Stratejik yatırımları teşvik ile Ekonomi Bakanlığınca çalışılan Girdi Tedarik Stratejisi (GİTES) çerçevesinde, cari açığın azaltılması amacıyla ithalat bağımlılığı yüksek ara malları ve ürünlerin üretiminin yanı sıra uluslararası rekabet gücünü artırma potansiyeline sahip AR-GE içeriği yüksek, yüksek teknolojlü ve yüksek katma değerli stratejik öneme haiz yatırımları teşvik amaçlanmaktadır.

Bunun için teşvik sisteminde bir yandan ithal girdiği azaltıcı şekilde bazı sektörlerin özel olarak değerlendirilmesine, bir yandan da bazı stratejik

yatırımların hangi bölgede yapılsa yapılsın 5. bölge teşviklerinden yararlandırılmasına yer verilmiştir.

Yeni sistemi ile ülke sanayisinin yapısal dönüşümüne katkı sağlayacak stratejik yatırımların özellikle desteklenmesi, böylece ithal etmek zorunda kalınan malların ülke içinde üretilmesi hedeflenmiştir.

Stratejik yatırımlar ise yeni teşvik sistemine ilişkin yönetmeliğin 10. maddesinde şöyle tanımlanmaktadır: Asgari yatırım tutarı 50 milyon TL olan; yerli talebin %50'den fazlası ithalatla karşılanan; asgari %40 katma değer üreten; üretilen ürünle ilgili toplam ithalat değeri son 1 yıl itibariyle en az 50 Milyon dolar olan (yurtiçi üretimi olmayan mallarda bu şart da aranmayacak) münhasıran enerji ihtiyacını karşılamak üzere gerçekleştirilecek enerji yatırımları. Stratejik yatırım teşviklerinde bölge ayrımı yapılmaksızın, ülkenin neresinde yapılsa yapılsın Gümrük Vergisi muafiyeti, KDV istisnası, sigorta primi işveren hissesi desteği, vergi indirimi, faiz desteği, yatırım yeri tahsisi, bina inşaat harcamalarına KDV iadesi ve sadece 6. bölgedeki yatırımlar için 10 yıl süreyle uygulanmak üzere Gelir Vergisi stopajı desteği verilecektir. Yeni düzenlemede stratejik yatırımların, yatırım maliyetlerinin yaklaşık %70'i desteklenmiş olacaktır.

Stratejik yatırımlara verilecek destekler ise şunlardır:

- 1 -Yatırım malı ithal makine ve teçhizat için gümrük vergisi muafiyeti,
- 2- Makine ve teçhizat için KDV,
- 3 -Yatırımı tamamlaması müteakiben 7 yıl boyunca sigorta primi işveren desteği,
- 4 -Yapılan yatırım için vergi indirimi,
- 5 -Yatırımcıların kullanacağı yatırım kredileri için 50 milyon liraya ulaşan faiz desteği,
- 6 -Asgari 500 milyon tutarındaki bina inşaat harcamaları için KDV iadesi.

4.1.Yeni Sisteme Cari Açığa Çözüm Hususunda Olumlu Bakışın Nedenleri

Yeni teşvik sisteminde dikkat çeken hususlardan biri de AR-GE yatırımlarının desteklenmesidir. Bu destek bir yandan Organize Sanayi Bölgeleri'ndeki doluluk oranını artırıp teknoloji seviyesini yükseltirken, bir yandan da ihraç ürünlerinin orta ve orta-ileri düzey ürünlerden oluşmasına katkıda bulunacaktır. İhracat şansı yüksek olan AR-GE ürünlerinin üretiminin teşviki GSYH'da ihracatın payının %17'den %25'e çıkarılması hedefinin gerçekleşmesini de sağlayacaktır (Çolakoğlu, 2012a; Acar-Çağlar,2012:4).

İthalatın %70'inin gerçekleştirildiği demir çelik, otomotiv, makine, tekstil, kimya, tarım ve gıda sektörlerinde uygulanacak olan stratejik teşvikler, 2023 İhracat

Stratejisiyle paralel gidecektir. Stratejik teşvikler büyük ölçekli yatırımları özendirmede büyük etken olacaktır.

Yeni teşvik sistemi ülkeye yeni yabancı yatırımları çekerken, cari açığı azaltacaktır. Yüksek istihdam, düşük cari açık ve ılımlı yatırım ortamı ile ülkenin rekabet gücü artacaktır. Türkiye'ye hâkim olan güven ve istikrar yeni sistemle artacaktır. Türkiye yeni teşvik sistemi ile artık cari açığı giderek azaltacak, ithalatın %70'inin gerçekleştirildiği sektörler teşvik sayesinde ülkede üretilen ürünleri girdi olarak kullanacaktır. Kaynaklar rekabetçi olunan alanlara yönlendirilerek, sağlıklı bir büyüme gerçekleştirilecektir.

Stratejik yatırımların desteklenmesiyle, yatırım-üretim-istihdam-ihracat hedeflerini kapsayan teşvik sistemi reel ekonomi ile kurumsal bir eşgüdüm sağlayacaktır.

4.2.Yeni Sisteme Cari Açığa Çözüm Hususunda Olumsuz Bakışın Nedenleri

Türkiye'de ithalata bağımlılık oranının yaklaşık %43, %84 civarında da ithal ürününün ya ülkede yapılamadığı ya da fiyat kalite rekabeti olmadığı için ithal edilme zorunluluğu söz konusudur. Öte yandan büyümenin ise %4'lerin üzerinde tutulması istenmektedir. Bu böyle bir tabloda yatırımları teşvik ile cari açığı azaltmak mümkün olmayacaktır.

Daha çok ithal ikamesi yaklaşımının hâkim olduğu bir politikaya dayanan yeni sistemin bugünün dünyasında uygulanabilir bir politika olup olmadığı da ayrı bir tartışma konusudur. Türkiye çeşitli uluslararası ticaret anlaşmalarına tabi olduğundan getirilen teşvikler damping soruşturmalarına konu olabilir.

Ayrıca teşvik paketi, çok geniş bir kapsama sahip olması, pek çok teşvikin sadece yatırımın kendisine değil de, yatırım yapan şirketin tamamına uygulanacak olmasının kamu dengesinde istenmeyen şekilde bozucu etkiler oluşturabileceği, konularında da eleştiri konusu olmuştur. Paketin kompleks yapısı, uygulama ve denetimi açısından bürokrasiye ve yüksek maliyete neden olabilmenin yanı sıra istismar a da açık olacaktır (Belli 2012; Tarhan, 2012b).

Teşviklerin sona ermesi durumunda teşvikin sağlandığı sanayi kesiminde sıkıntıya girebilecekleri endişesi de söz konusudur. Bu nedenle de teşviklerin birden kesilmesi yerine aşamalı olarak azaltılması sanayiciler tarafından istenmektedir (Aktaş, 2012) Hatta cari açığa ithalat ikameci yaklaşımla kalıcı çözümün ancak teşvik paketinin de “kalıcı” olmasıyla mümkün olabileceği de ifade edilmektedir. Türkiye'nin probleme kalıcı çözüm için aramalı ithalat-ikame yerine ihracat boyutlu yapısal bir yaklaşım olmalıdır. (Tarhan,2012b; Tarhan,2012c).

İktisadi bir perspektiften değerlendirildiğinde, yeni teşvik sisteminin cari açık üzerindeki etkilerini kolayca öngörmek mümkün görünmemektedir. Zira Türkiye’de yoğun olarak ithal edilen ara girdilerin imalatının teşvikiyle cari açığın probleminin çözümü amaçlanmaktadır. Ancak cari açığın temel nedenleri arasında, Türkiye’deki tasarrufların, yurtdışındaki yatırımları karşılayamaması da yatmaktadır. Teşvik gibi özel sektör yatırımlarını ilgilendiren, yani mikro bir politika aracıyla, cari açık gibi makro bir problemi çözmenin mümkün olduğu hususu kesin değildir. İthal edilen ara girdilerin yurtdışında üretilmeye başlanmasıyla, cari açığın azalması için gerekli olan tasarruf artışı ve/veya yatırımların azalması arasında doğrudan bir bağlantı bulunmamaktadır. Hatta yeni sistemle yatırımların artmasını beklemek daha anlamlıdır. Tasarruf oranlarının değişmediği bir durumda, yatırımların artması ise cari açığı artıracaktır (Acar-Çağlar, 2012;5).

4.3.Cari Açığa Çözüm Hususunda Yeni Sistemin Eksikleri

1. Cari açığı azaltacak ithalat kaleminde en önemli girdinin enerji olmasına karşın, teşvik sisteminde buna bir çözüm bulunmaması, cari açık sorununa nihai çözüm bakımından yeni teşvik sisteminin bir eksikliğidir.
2. Bir diğer eksik stratejik yatırımlar arasında sağlık turizmine yer verilmemesidir.
3. Döviz kuru politikasının entegre olmaması ise diğer bir eksikliktir.
4. Teşvik sisteminin başarısı için bir sanayi stratejisine, sanayi stratejisinin de güvenilir bir sanayi envanterine bağlanması gerekir. Mevcut sanayi stratejisinin ise bu noktada bazı eksiklikleri bulunmaktadır.
5. Beklenen somut ekonomik sonuçları üzerinde (mesela kamu dengesi üzerinde) etkin bir çalışmanın yapılmamış olması bir diğer eksikliktir. Programın ekonomide negatif dışsallıklara neden olması durumunda maliyetin de hesaba katılması gerekir.
6. Teşviklerde hizmet sektörünün daha az dikkate alınması.
7. Tasarrufu teşvik boyutunun olmaması.

5. SONUÇ

Türkiye’nin uzun vadeli ve sürdürülebilir bir büyüme ortaya koyması, cari açık sorununu çözmesi ile yakından ilgilidir.

Bu noktada Türkiye’nin genel makroekonomik politikaları, cari açığın iyileştirilmesi kapsamında benimsenen Girdi Tedarik Stratejisi (GİTES) ve

İhracata Dönük Üretim Stratejisi ile birlikte ele alınarak cari açığın düşürülmesi, ülkenin rekabet gücünün artırılması ve sürdürülebilir büyümenin yakalanması hedefleri doğrultusunda hazırlanan yeni teşvik sistemi büyük önem taşımaktadır.

Yeni teşvik sistemi sanayi yapısındaki değişimi, ithal edilen ara malların ülkede üretimini ve ileri teknolojik ürünlerin üretimine geçişi sağlayacak önemli bir adımdır.

Temelde cari açığı azaltmayı hedefleyen bir yaklaşımla sahip olan yeni teşvik sistemi, bir anlamda, cari açık hedefi üzerinden giderek, ithal ikame politikalarını hayata geçirmekle, yerli sanayi çeşitlendirmesini sağlamakla istihdam artışını da hedeflemiştir. Yeni sistemin cari açığa etkisi daha çok orta vadede, uzun vadede olacaktır. Zira teşvikler çerçevesinde yatırım harcamalarının yapılacaktır. Dolayısıyla yeni sisteme rağmen cari açık birkaç yıl daha yüksek düzeyde gerçekleşmeye devam edecektir. Öte yandan dünya ekonomisinde yaşanan daralma ve belirsizlikler, komşu ülkelerde yaşanan sorunlar, terör olaylarının yoğunlaşması da teşvik programının sonuçlarının ancak orta ve uzun vadede alınabilecek olmasına etki edecektir.

KAYNAKLAR

Acar, Ozan ve Esen Çağlar: Yeni Teşvik Paketi Üzerine Bir Değerlendirme, Politika Notu, No:201221, Ankara: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV), Nisan 2012.

Akarca, Akif ve Mehmet Şafak. “2012 Yılı ve Sonrasında Uygulanacak Yatırım Teşvikleri”, Dünya Gazetesi, 19.07.2012.

Aktaş, Alaattin. “Yeni Teşvik Paketi: Kazma Toprağa Vurulacak mı?”, Dünya Gazetesi, 06.04.2012.

Arolat, Osman. “Cari Açık Azaltma Amaçlı Yeni Teşvik”, Dünya Gazetesi, 06.04.2012a.

Arolat, Osman. “Teşvikte Yine Olumsuz Tablo”, Dünya Gazetesi, 14.08.2012b.

Belli, Tuğrul. “Yeni Teşvik Politikası ve Ekonomik Dirijizm”, Dünya Gazetesi, 12.04.2012.

Çolakoğlu, M. Hilmi. “Yeni Teşvik Sistemi ve AR-GE Yatırımları”, Dünya Gazetesi, 25.05.2012a.

Eğilmez, Mahfi. “Teşvik Politikası ve Cari Açık”, 07.04.2012.

<http://www.mahfiogilmez.com/2012/04/tesvik-politikas-ve-cari-ack.html>. [İndirme Tarihi: 26.09.2012]

Erbaykal, Erman. “Türkiye’de Ekonomik Büyüme ve Döviz Kuru Cari Açık Üzerinde Etkili midir? Bir Nedensellik Analizi”, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 3:6, 2007, 81-88.

- Kılıç, Cem. “*Yeni Teşvikler İstihdamı Arttırır mı?*”, Dünya Gazetesi, 12.04.2012.
- Kurt, Resul. “*Yeni Teşvikle Yatırım Patlaması Olur mu?*”, Dünya Gazetesi, 13.04.2012.
- Öztürk, İbrahim. “*Türkiye Ekonomisinin Geleceği (3)*”, Zaman Gazetesi, 16.04.2012a.
- Öztürk, İbrahim. “*Türkiye Ekonomisinin Geleceği (4)*”, Zaman Gazetesi, 19.04.2012b.
- Peker, Osman. “*Türkiye’deki Cari Açık Sürdürülebilir mi? Ekonometrik Bir Analiz*”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 1:17, 2009, 164-174.
- Sınav, Tahsin. “*Cari Açığı Teşvikle Çözmek*”, Yeni Şafak Gazetesi, 16.04.2012.
- T.C. Ekonomi Bakanlığı, Yeni Teşvik Sistemi: Yatırımlarda Devlet Yardımları, 6 Nisan 2012, http://www.ekonomi.gov.tr/upload/459D1E1B-AD17-FF9A-A40AC03569331A85/6_Nisan_Sunum_son.pdf. [İndirme Tarihi: 26.09.2012]
- T.C. Merkez Bankası, Ödemeler Dengesi Raporları, 2002-2012 arası farklı sayılar. www.tcmb.gov.tr [İndirme Tarihi: 20.09.2012]
- Tarhan, Vefa. “*Cari Açık Finansmanın Hastalığı Ağırlaşıyor(1)*”, Dünya Gazetesi, 16.06.2012a.
- Tarhan, Vefa. “*Teşvik Paketi Eleştirisi ve Cari Açık İçin Alternatif Bir Yapısal Öneri*”, Dünya Gazetesi, 18.08.2012b.
- Tarhan, Vefa. “*Teşvik Paketi Eleştirisi ve Cari Açık İçin Alternatif Bir Yapısal Öneri (2)*”, Dünya Gazetesi, 18.08.2012c.
- Telatar, O.Murat ve Harun Terzi. “*Türkiye’de Ekonomik Büyüme ve Cari İşlemler Dengesi İlişkisi*”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 23:2, 2009, 119-134.
- Yanar, Rüstem. “*Türkiye’de Enerji Tüketimi, Ekonomik Büyüme ve Cari Açık İlişkisi*”, Ekonomi Bilimleri Dergisi, 3:2, 2011, 191-201.
- Yükseler, Zafer. Türkiye’nin Karşılaştırmalı Cari İşlemler Dengesi ve Rekabet Gücü Performansı (1997-2010 Dönemi), T.C.Merkez Bankası, Haziran-2011.
- Yülek, Murat. “*Yeni Teşvik Sistemi Faydalı Olacak*”, Zaman Gazetesi, 08.04.2012.
- Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ, Tebliğ No: 2012/1.